

הזהירים והתמימים

תגובה למאמרו של חיים נבון 'כמה מסוכן הריסות הסדרים הישנים' (אקדמות כ"ב)

אליעזר מלכאל

גם אני שמרן, מתמקם באינטימיות במחנה השמרנים במפה שמשרטט פרק, מגלגל על לשוני את המילים שלו, מתענג עליהן ומתחמם בחומן: אנו "מפייסים, מאזנים ומפצים", אנו "מתונים ומאופקים, זהירים ומהוססים", ניחנו ואנו משתבחים ב"צניעות אינטלקטואלית ובגישה אמפירית-ניסיונית", "כבוד למסורות", "המשכיות", "יציבות", אנחנו מגיבים למציאות המשתנה ומסגלים את השינויים שמתרחשים בה באופן טבעי ב"דרך בריאה". גם נפשי נקעה מתפלצות שנפשו של שמרן נוקעת מהן, לאמור ההעזה להביא על הקיים "חורבן מוחלט", הרצון לחולל "מהפכים דרמטיים מלאכותיים" ו"שינוי לשם שינוי", "להתעלם מן המציאות הקונקרטי" ולטלטל אותה בשם "אוטופיות וגן-עדן עלי אדמות" שמקורם ב"שולחנו של הוגה דעות". בתור שמרן, גם אני סולד מ"היסחפות אחרי אופנות עכשוויות" שאין להן אחיזה ב"צורך חברתי אמיתי", "הפשטות תאורטיות ומלאכותיות בדבר טבע האדם שמתעלמות מן המציאות הממשית", "אופנות אינטלקטואליות", "התקפות ברוטליות" על מוסדות נאמנים ומסורים, וציורם הזדוני והמכפיש כ"יוצרי טרגדיות סיטונאיים". בעיקר-בעיקר אני סולד מ"אג'נדה אידאולוגית" - אבל הסלידה הזאת אולי משותפת לשמרן ולליברל. המילים מענגות כשמן הטוב יורד על הזקן, אבל יישומן בנסיבות-חיים משתנות תלוי ועומד. הרב חיים מעמיד במאמרו מתווה כללי ומופשט מאוד לשמרנותנו המשותפת, אבל פה ושם משתרבבים לדבריו גם רשמים מן העולם האקטואלי. נצנוצי-מציאות אלה מגלים שהפריזמה השמרנית המשותפת יכולה להחביא הבדלי ראייה משמעותיים; המציאות הקונקרטי, מתברר, רבת פנים ואינה מסגירה את עצמה בנקל לידי החפצים

ד"ר אליעזר
מלכאל
הוא מורה
באוניברסיטה
העברית
ובמכללת הרצוג

השאלה הקריטית היא איך מיישמים את ההבחנה; וגם כאן, תהיה לשמרן הפחות שמרני סיבה להסתייג. הרב חיים מציע רף גבוה מאוד לידיעה. "האם אני יכול להתיימר שאכן מיציתי את הסוגיה המורכבת הזו (כהונת אישה כרב קהילה) עד תומה? האם ההיגיון שלי יכול לפענח את טבע האדם עד תומו? האם אני מבין את ההבדלים בין גברים לנשים עד תומם?" משהציב רף כזה, תשובתו הצנועה יועם זאת נחרצת היא "הד־משמעית: לא". השמרן הפחות שמרני לא יהיה צנוע עד כדי כך, אבל הוא לא יסכים שבזה הוא נופל בפח היהירות. השמרן הפחות שמרני לא יתיימר למצות שום סוגיה מורכבת עד תומה, ובוודאי לא יתיימר לפענח את טבע האדם או את ההבדלים בין גברים לנשים עד תומם, אבל הוא עשוי לטעון שהוא יודע מספיק כדי לזהות מנגנונים של הדרה ואפליה כשהוא נפגש בהם. הוא יודע מספיק על האופן שבו מנגנונים כאלה באים לידי ביטוי באידאולוגיות מדעיות, רוחניות ודתיות על טבע האדם, וגם באידאולוגיות אגנוסטיות שמרחיקות את טבע האדם כליל מהישג ידנו ומתחום שיחתנו. השמרן הפחות שמרני מכיר דוגמאות היסטוריות לתמיכות שסיפקו אידאולוגיות כאלה לעבדות, לגזענות, לאפליות ולשאר מרעין בישין. ברוך השם, מעמד האישה בתרבותנו לא היה אף פעם בשפל כה נורא כשם שהיה (או עורנו) בסין או באפגניסטן או באיראן או בעיראק או בסומליה (כך נראה לי); אבל למרות ההבדלים החותכים, יש גם צדדים (מועטים) שווים, ובארצות האלה, ברגע זה שבו אני כותב, מגייס שמרן שמרני את טיעונו של ברק, מילה־נופת־צופים במילה, להגנת המנהגים העתיקים והטובים. השמרן הפחות שמרני רואה בזה סיבה לדאגה. בוודאי הוא רואה בזה תזכורת נוספת לפער שבין הפשטות ובין יישום, והוא אולי רואה בזה גם נימוק לראייה מסיגת יותר של דברי ברק. ההשוואה החלקית גם מאירה את עיניו באשר למקומו, שעתו והקשרו ההיסטורי. בעיני השמרן הפחות שמרני, ההצטנעות האפיסטמית של השמרן השמרני נראית כבורות מכוונת, או טמינת הראש בחול; אף שהשמרן הפחות שמרני אינו יודע הכול, ואף שהוא אינו יודע שום דבר עד תומו, הוא יודע די הצורך ורואה די הצורך כדי שייעשה לפחות חשדן לגבי המבנים הקיימים והצדקותיהם בטבע האדם או בנשגבותו הנסתרת, וכדי שיחזור לבורד את מה שהוא יודע ממה שהוא אינו יודע ויתקומם נגד מה שהוא יודע שהוא אפליה והדרה.

גם השמרן הפחות שמרני אינו סבור באופן כללי ש"המצב העכשווי הוא קטסטרופלי", ובאופן כללי הוא אף יסמוך את ידיו בשמחה על אבחנת השמרן השמרני שהמצב "הוא סביר בהחלט" (גם הוא מאוזן ומפויס). אבל העובדה שהמצב הוא באופן כללי סביר בהחלט אינה שוללת את קיומן של טרגדיות, מצוקות נוקבות ועוולות בלתי נסבלות. עובדה זו גם אינה שוללת את קיומן של אבני רחיים ממסדיות והלכתיות על צווארן של נשים - אמנם לא כל הנשים, שהרי כמו שאיננו יודעים את ההבדלים בין גברים לנשים עד תומם, גם איננו יודעים את ההבדלים בין נשים לנשים עד תומם, ומידת הצניעות יפה גם כאן. השמרן הפחות שמרני יראה באיננותו של השמרן השמרני נוכח השימוש במילה "טרגדיה", וברמזיו שהתמרמרות־המועקה אינה מבטאת צורך אמיתי, את ההפך מאותו חיבור נכסף למציאות הקונקרטי והמחשה דווקא של אותה התעלמות מהמציאות הקונקרטי, שהשמרן תולה ביריביו.

השמרן השמרני יכול כמובן לומר, שמסורתנו ככלל וההבחנות ההלכתיות בין גברים לנשים (ובכללן הלכות צניעות) בפרט אינן עניין להתבוננות תרבותית־היסטורית-

